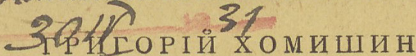
I 547.546
LWOWSKIE STAROSTWO GRODZKIE
Egzemplarz obowiązk.
dnia — 1931
3011 31



ГРИГОРІЙ ХОМИШИН
Єпископ Станиславівський

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ

ПРО ПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

ЛЬВІВ — 1931.



ҐРИГОРІЙ ХОМИШИН
Епископ Станиславівський

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ

ПРО ПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

ЛЬВІВ, 1931.
Накладом Української Католицької Орґанізації.



I 547.548



З друкарні Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок 10.



ПРЕОСВ. ГРИГОРІЙ ХОМИШИН
Епископ Станиславівський.

ГРИГОРІЙ ХОМИШИН

Божою Милостю і Святого Апостольського Римського Престола благословенням

ЕПИСКОП СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ

всім людям доброї волі

Мир о Господі й Архипастирське благословення!

Слова св. Письма: Коли Бог не збудує дому, надармо трудяться будівничі: „Аще не Гдь созиждетъ домъ, всуе трудишася зиждущіи" (Пс. CXXVIII. 1.) — відносяться не тільки до будови звичайного дому, але до всякого діла, як в життю одиниць, так в життю суспільности. Се дотичить тим більше будівлі народної й державної. Мужі як будівничі народної чи державної будівлі мусять у своїх трудах і плянах руководитися надприродними і природними Божими правами й етикою, бо тільки ті засади і права незломні й непохитні. Вони єдино можуть бути трівкою основою, на якій може безпечно спиратися життя народу і будівля держави.

Коли вглянемо в історію українського народу, то мусимо признати, що в будуванню його держави не доставало тої кріпкої і тревалої основи. Візантій-

ство, з котрого ми зродилися і зросли, не витворило у нас правдивого авторитету як також його пошани і послуху для нього та заразом не відродило внутрішного духового життя і не збудило висших ідей. Се головне наше лихо, се хронічна наша слабосильність, котра зловіщо відбивається на історії нашого народу. Хотяй не бракувало у нас великих і талановитих мужів, хотяй наш нарід обдарений такими гарними прикметами, то головне його лихо — анархія — не давало йому закріпити своєї держави, однаково: в часах княжих, козацьких і наших. Безчисленні вороги нашого народу видихалися й миналися, але той оден його ворог, анархія, все оставав

Возьмім послідний зрив нашого народу до будови своєї держави під конець світової війни. Всі обставини вказували на се, що була можливість створити свою державу. Малі і маленькі народи осягнули свої суверенні держави, а наш сорок-міліоновий нарід остав розбитий і розшматований поміж инші держави та кинений на поталу. А чому? Бо тут якраз вийшла на яв наша духова анемія, тут якраз ярко зазначився брак примінення в життю засад віри й етики і в слід за тим не було у нас сильного й мудрого авторитету, як також не було загального, з ідеї випливаючого, послуху і посвяти. До голосу дійшли демаґоґи, верх взяли деструктивні елементи,

які, хотяй ще не була збудована своя держава, вже виповіли війну Богу! І сповнилися на нас слова відвічної Правди, що як Бог не збудує дому, надармо трудяться будівничі.

А коли ми не збудували своєї держави, то та частина українського народу, яка опинилася під польською владою, — прочих частин в инших державах у нинішнім письмі не беру в рахубу, — повинна була поважно і розумно зрефлектуватися і заняти становище, яке бодай сяк-так уможливлялоб його істнування й розвій. Були хвилі і нагоди, коли ми могли осягнути певні користи і полекші, однак наші верхи немов осліплені станули на точці непримиримости. Ми станули і досі стоїмо на становищі неґації, національної горячки, демаґоґії і поносимо з кождим днем великі страти, а польським державним чинникам і польській суспільности даємо притоку і нагоду до примінювання тим більшої безоглядности супроти українського народу. А прецінь простий розум каже, що ніяка держава на світі не може толерувати, й тим більше жичливо трактувати горожан, які не хотять признати, або підчинитися її власти. Тим способом ми стративши свою хату, хочемо позбутися й останків майна, яке ще нам остало.

Рівнож природний розум каже, що коли маємо проти себе побідного і переможного противника, то булоб дока-

зом великого нерозуму ставати з ним до боротьби. Потвердження сего знаходимо в словах Ісуса Христа, котрий каже, що всякий цар, маючий воювати з другим царем, перше розважує, чи може зачати війну, маючи десять тисяч війська, коли противник має двацять тисяч. А коли побачить, що се неможливо, тоді наперед висилає прошення о мир. — (Лук. XIV. 31—32). Якже інакше поступили ми, коли не маючи навіть амуніції, відкинули мир, який нам предкладали найсильніші держави світа!

А ще ясніше в нинішнім нашім положенню повинно нам присвічувати світло віри, котра каже, що нічо і нігде не діється без Божого Провидіння. Долею поодиноких людий як і цілих народів кермує Божа рука. Суди Божі нераз для нас укриті, але всі вони оправдані і справедливі. Бог після найбільшої мудрости і найточнішої справедливости одні народи підносить, другі понижає, а дипльомати чи політики се тільки оруддя, котрими Боже Провидіння послугується в своїх плянах кермування народами.

Коли ми стратили свою державу і свою власть та опинилися в иншій державі і під чужою владою, то ми повинні зрозуміти, що се для нас допуст Божий і що сю хотяй чужу власть мусимо признати, бо нема власти, яка не булаб від Бога. „Нѣсть бо власть, аще не ѿ Бга“

(Рим. XIII. 1) без огляду, чи та власть призначена для підчинених на кару або покуту, чи на добро і двигнення. І тій власти мусимо підчинитися, оскілько вона не домагається ломання права Божого, природного або надприродного.

І тому наше неґативне становище супроти польської держави, хотяй для нас чужої, не відповідає вимогам ані простого природного розуму, ані віри й етики, а нам обезсиленим приносить великі страти і шкоди.

А вже рішучо треба осудити, як се всі наші Епископи й зробили минувшого року у спільнім Пастирськім Листі, — всякі саботажі й тайні орґанізації, — хотяйби вони повставали й ділами в імя патріотизму і національної ідеї. Їх саботажні вчинки не можна назвати геройськими, хотяйби вони були доконувані з пожертвуванням власного життя, бо вони неетичні. — „Omne bonum ex toto, malum ex quacumque parte". — Щоби вчинок був добрий, мусить бути сам в собі добрий, середники морально дозволені і ціль благородна. Коли одного тільки не достає, вчинок є грішний, морально злий. Хотяйби ціль була найкраща, але як середники або сам вчинок в собі грішний, ціла справа морально зла і потягє за собою злі і нераз дуже гіркі послідовности.

Звичайно в такі саботажі дається замотувати молодіж, бо вона дуже

вражлива на всякого рода несправедливости, а не маючи досвіду і зрілої розваги, руководиться чуттям, дається легко пірвати до небезпечних акцій. Кілько через се зломаних і змарнованих молодих душ! А прецінь молодіж то будучність й основа сили і могутности народу. Найбільший ворог нашого народу не може йому завдати більше кривди, як втяганням нашої молодіжи до сего рода вчинків. Бо якаж користь для нашого народу з саботажів? Очевидно — жадна. Та припустім, що тими саботажами чи їм подібними вчинками ослабиться чи навіть розвалиться польска держава, то чи ними збудується українська держава? Ні! Такими починаннями не твориться держава. Тільки сліпий не бачить, що для будови держави важніші діла позитивні ніж неґативні. Таж маємо приклади таки в нашій історії, що хоч або ми або инші історичні події розвалили держави, до котрих ми належали (як при кінци 18. ст. польську державу, а на поч. 20. ст. австрійську й російську), — то трівкої української держави ми не вдержали. А чому? Бо ми не були позитивно підготовані до власної держави. Та припустім навіть, що тими саботажами стане своя держава, то чи та держава буде могла остоятися й успішно розвиватися? Ні! Бо витвориться анархічно-конспіративний систем, який буде продовжуватися і проти власної держави, навіть

проти тих, котрі тепер той систем управляють і той систем розвалить власну державу. Ах, ради Бога, з любви до свого народу, за ніщо в світі не дозвольмо ломати душі нашої молодіжи! Не убиваймо народу в його коріни, не поповняймо самогубства на собі! Молодіж наша най учиться, най працює, най гартується, най виробляє в собі сталевий характер, бо тільки з такої молодіжи можуть вийти сильні мужі, які можуть бути вправними і мудрими керманичами долі свого народу і держави.

Вкінці треба звернути увагу, що сего рода тайні орґанізації й саботажі може якраз на руку шовіністичним чинникам польської суспільности, щоб мати притоку до більших репресій, а перед заграницею оправдання.

Чи може хтось бути такий наївний і вірити, що державні орґани нічо не знають про тайні орґанізації і їх рухи? Чи не можна припускати, що власть може якийсь час спокійно приглядатися і толерувати саботажі в тій ціли, щоби в даний пригідний момент вихіснувати се і вдарити цілою силою? І що ми тоді зискуємо? Чейже голоси заграничної преси нам полекші не принесуть, а посторонні держави можуть тільки зазначити для нас плятонічну симпатію і то остілько, оскілько вимагає їх державний інтерес. Посторонна держава, ворожо до Польщі настроєна, може на-

рочно підсичувати фермент між нами та відтак вихіснувати наше невдоволення і на весь рот кричати о наших кривдах, але вона робить се у власнім інтересі, бо хто зна, якби вона сама зазначила свій пястук над нами, колиб ми знайшлися під її владою. А вже чистий глум над нами перфідна оборона большевиків, які самі нищать наш нарід на Великій Україні.

*

Но хотяй не можна провин і промахів з нашого боку оправдати, однак коли розважимо всесторонно основу, на якій вони зродилися, коли приглянемося обставинам, які до них причинилися і коли розсудимо справу обєктивно, взявши під увагу відношення і поведення польської сторони, то наші провини і промахи являться в не так дуже разячім світлі. Навіть ті саботажі і тайні орґанізації, хотяй осудження гідні, окажуться як відрух конвульсійних судорогів потопаючого чоловіка, пірваного виром на глибінь води, без огляду чи він сам кинувся в ту глибінь, чи його захопила рвуча филя.

Не дасться заперечити, що є всякі познаки, які вказують, що шовіністичні чинники польської суспільности прямують до того, щоб нас Українців по можности знищити. Ба, такі змагання слідні навіть серед загалу польської преси без огляду на партії, які вона заступає. Не-

давно один з головних польських діячів виразно домагався в пресі асиміляції всіх народних меншостий в польській державі, отже й української. Українці в польській державі трактовані майже як горожани другої кляси, немовби були виняті зпід права. Нам не вільно навіть називати себе, як ми хочемо. Польська держава побирає від нас Українців податок майна, а на випадок війни й податок крови, але по мачошиному сповняє зглядом нас свої обовязки, а передовсім в справі виконування і примінювання обективної справедливости. Здається традиційне „prawem i lewem" досі ще не перевелося. Не виконано супроти нас не тільки міжнародних зобовязань що до автономії, але навіть ухвал польського Сойму, нпр. що до так званої воєвідської автономії, котра як тепер істнуюча є радше пародією. Українці завсігди виходять за коротко. До урядів для них тяжкий приступ. Їх або не приймається або й тих, що є, редукується. На полі державного шкільництва Українці покривджені, а у своїх власним коштом удержуваних установах церковних, гуманітарних і просвітних виставлені на ріжні перепони і шикани. Що до шкільництва то за Австрії мали ми вже досить добре розвинене шкільництво, яких 3.500 народних шкіл, значну скількість середних і сім катедр на львівськім університеті. За Польщі



всі наші катедри у Львові знесено, часть середних шкіл розвязано, а з тисячів народних шкіл остало яких 600 утраквістичних.

Що до трактування Поляками наших установ церковних, харитативних і релігійних і то нашим коштом удержуваних, то для висвітлення подам деякі приміри. З тяжкою бідою і з великими трудностями основується якась захоронка для дітий, в котрій Церквою потверджені і державою признані законниці учать дітий катехізму, дбають про їх виховання та займаються дітьми, коли їх родичі заняті працею поза домом. Тимчасом приходить запит з польського Уряду, чи на се є дозвіл від Шкільної Кураторії, бо та захоронка то „przedszkole“. І на що видумано се „przedszkole“? Так доходить до того, що висші шкільні власти замість улекшувати і скріпляти ініціятиву Церкви або суспільности на тій области, ще утруднюють і перешкоджують.

Або ставити инші приписи і домагання н. пр., чи діти в захоронці мають мештики, чи є приписові столики і крісолка, а навіть як зачуваю, чи є пяніно! На се не знати, чи раменами здвигати, чи обурюватися. Та тут у нас ще не Анґлія ні Америка, а місцевість захоронки то не Лондон ані Нюйорк. Та тут добре, як дитина має ще які такі чоботята, щоб могла зимовою порою піти до захорон-

ки, а тут ще треба мати якісь мештики і фортепян, хотяй нужда свище і грає навіть без фортепяну.

В однім домі законниці власним коштом утримують маленьких опущених дітий і сиріт. Нераз їм в ночи упавші матери під двері підкидають немовлят. Нема де їх примістити, двоє, або й троє мусить спати на однім ліжечку. — Аж тут приходить візитаторка і не питає, чи кожда дитина має що їсти, де проспатися, чи монахині мають з чого ті діти удержувати, але питає, чи кожда дитина має щіточку і порошок до зубів. Алеж порошок і щіточка до зубів ніяк не заступлять хліба і прочого харчу, потрібного для дітий!

І таке діється в установах харитативних, церковних і релігійних, до котрих удержання держава нічим не причиняється. Не перечу, що дотичні приписи обовязують і польські установи, однак запримічую, що польські установи більше засібні в матеріяльні середники, а кромі сего в польських установах на многі недомагання дивляться нераз через пальці, але в українських ті приписи є часто притокою шикан або навіть заборони. Впрочім ті вибагливі приписи серед нинішної матеріяльної скрути та загального зубожіння виглядають на чисту іронію.

О понижаючім трактуванню нашого духовенства державними адміністрацій-

ними орґанами, о шиканах через накладання грошевих кар або арештів за українську переписку з урядами, як також у справах метрикальних, не буду тут ширше розводитися, бо я вже се недавно представив в моїм письмі до духовенства з дня 10. вересня 1930 р. (гл. Вістник Ч. VII.—IX. з 1930 р.).

Не менше відаються в душу і до живого дошкулюють поліційні й адміністраційні орґани. Неустанно і на кождім кроці треба стеречися й оглядатися, щоби часом не провинитися проти якого припису, бо зараз ґрошева кара або арешт. Приписи приписами. Але їх інтерпретація і приміненння стають часом прямо невиносимі й густо-часто не відповідають ідеї і почуттю справедливости.

При тім всім український нарід трактований майже як гельоти, котрі мають слухати і платити, а не сміють мати свого питомого розвою, якби їм належалося. Се здається відзиви психіки ще панщизняних часів. Кождий життєвий відрух українського народу, кожде зазначення свого питомого життя і культурного розвою стрічається нераз з боку польської суспільности завистним оком. Дорібок чисто економічний рівнож стрічається з глумливими насмішками, або дається чути: „Nie pozwolić im — се є Українцям — wzmocnić się!“ В польській та до того клерикальній часописи

поміщується голос, що Українці тут на своїй земли в Польщі не автохтонами, се є: вони „зайди“! Нас прозвано згірдливо „kabanami“. Коли польські війська ввійшли до Галичини, то майже кожда їх пісня була проти „kabanów“ Йдучи вулицею я сам мав нагоду чути ту згірдливу назву. Та не тільки від польських жовнірів можна було се почути, але також від світських Поляків і навіть від осіб духовних.

Десь Українці поставили памятник в честь поляглих українських борців за волю і долю свого народу, а зараз зчиняється крик в польській пресі: „dzicz hajdamacka, rozpętany bandytyzm“. — Польська суспільність своїх борців за долю свого народу, навіть конспіраторів, поважає і виносить як героїв, як „orły i orlęta“ але по українськім боці уважає се як „barbarzyńskie hordy Ukraińców“. І такі згірдні вислови про Українців читається не тільки в буковій пресі, але навіть в поважній, консервативній, ба навіть в клерикальній і то монахами видаваній!... Справді, треба героїзму, треба високо піднестися засадами віри й етики понад сего рода людські пристрасти, щоби зберегти спокій духа, щоб не вийти з рівноваги. А сего преціньне можна вимагати від цілого загалу української суспільности. І тому річ зрозуміла, хотяй етично неоправдана й осудження гідна, що на тлі такої

ситуації, що серед таких майже невиносимих для нас обставин могли зродитися тайні орґанізації та саботажі, особливо коли взяти під увагу й зовнішні підбурювання, котрі — річ зрозуміла — все легко приймаються в такій атмосфері. Українська суспільність не реаґувала якби належало а то тому, бо одні боялися террору, а загал не мав і не міг мати впливу на ті орґанізації, бо се тайні орґанізації, а прочі заховалися пасивно, бо виділи і відчували свою незавидну і гірку долю в польській державі. Наше положення то повільне душення і відбирання воздуху так конечного до віддихання і життя.

Ні! Ми не гельоти, ми маємо право до трактування нас як свобідних горожан в конституційній державі. Ми не зайди, ми від віків тут зросли і маємо право користуватися всіми добрами землі, на котрій живемо. Ми не стадо „кабанів“, але ми люди, сотворені на подобу Божу. Ми також маємо почуття своєї гідности. Ми не „dzicz hajdamacka“ а наше змагання до свого питомого життя і культурного розвою не є „rozpętany bandytyzm“. — Ми маємо природне право до життя і не можна від нас вимагати, щоб ми цілували ту руку котра нас бє. Навіть розбійника не можна завсіди зовсім осуджувати, бо й упавший розбійник і правдивий бандит може мати в собі ще щось людського

і нераз може в нім відозватися придушене і знасилуване почування благородности, якого часом трудно дошукатися у людий чільних, на високих становищах і з гладкими формами товариського поведення. Коли знехтовану і поганьблену Правду до хреста прибито, коли досвідні в письмі і науці особи високої ранґи в жидівській суспільности та вся її інтеліґенція зі злорадністю кпила і висмівала Спасителя світа, умираючого серед лячних мук на хресті, коли зведена й ошукана многотисячна товпа людий підносила затиснені кулаки з погрозами до висячого на хресті Месії, — тоді якраз мав відвагу станути прилюдно в обороні Правди розпятої і всіми опущеної не хто инший, а бандит і розбійник, який голосно закликав: Сей ніякого зла не учинив, сѐйже ни ѥ҆ди́нагѡ зла̀ сотворѝ" (Лук. XXIII. 41).

Нехайже чинники польської держави, нехай польська суспільність також зрефлектується і нехай видить вину не тільки по нашім, але також по своїм боці. Нехай не уважає нас виключно за „dzicz hajdamack-y", а прояви нашого життя за „rozpętany bandytyzm", але нехай зверне увагу й на себе, де також не всьо ідеальне. Виключним осудженням українського народу не зєднає його собі польська держава, „пацифікаціями" його не утихомирить, а собі хісна не придбає. Якраз така

„пацифікація“, переведена минувшого року зі всякими її методами, не була в інтересі польської держави. Держава польська зразила собі український нарід, викликала в нім жаль, огірчення і біль. Треба многих літ і великого позитивного зазначення доброї волі з боку польської держави, щоб сей нарід міг позбутися жалю й огірчення, що криється в його серці. Сеї справи не можна легковажити, а кождий реальний і розумний політик мусить з нею числитися. Польська держава не така вже сконсолідована і сильно забезпечена, щоб могла легковажити нарід хотяй в меншости. Нераз малі і незначні причини або обставини рішають про вислід і долю великих справ. Турист, що виходить по стрімких високих горах, нераз корінцеви малого куща завдячує уратовання свого життя, бо якби того корінчика не було, не мавби на чім стриматися перед зсуненням у пропасть. Камінь, на котрий будівничі не звертають уваги, може стати угольним каменем цілої будівлі. „Ка́мень, є҆го́же не вѣрого́ша зи́ждꙋщїи, се́й бы́сть во главꙋ̀ ᲂу҆́гла“. (Пс. CXVII. 22). Боже Провидіння закрило перед нами будучу долю і не знаємо, яке завдання і яку ролю має відограти один чи другий нарід. Знаємо тільки, що дотеперішна історія сплела долю одного народу з другим, хотяй та луч-

ність для українського народу спричинила радше траґізм.

А може польські державні мужі і польська суспільність думають, що удасться нас засимілювати, знищити і в сей спосіб позбутися клопоту з нами. Думаю, що се не легка справа в часах національного освідомлення. А вже ніколи не залагодиться сеї справи гнобленням і переслідуванням, бо се якраз викличе просто противний наслідок. Впрочім хотяйби навіть удалося нас згнобити, чи здеправувати й унеможливити наш розвій, то се витворилоби в польськім орґанізмі ятристу рану і затроєну ґанґрину. Подібно висловився один польський діяч-ендек, котрий будучи міністром при одній стрічі зі мною сказав, що Поляки як сильніші, моглиби проковтнути Українців, але се булоб нестравне в жолудку. Від себе додам, що не тільки булоб нестравне, але спричинилоб хоробу, яка може викликати катастрофу. Жерело забите і затамоване або розсадить скалу, або витворить трясавину і багно.

Чи Поляки зрефлектуються і примінять до українського народу методу обєктивної справедливости і жичливости, чи дальше будуть примінювати дотеперішний систем, — вони самі беруть на себе відповідальність. До нас належить подбати самим за себе. Ми мусимо головно і то передусім ужити всіх зу-

сил, щоб наш нарід був духово здоровий і сконсолідований, щоби праця його була позитивна так, щоб навіть при найбільшім гнеті і поневоленню міг він зберегти свою творчу силу. Знана правда, що нарід ніколи не паде від постороннного противника, але сам через себе. Нарід може бути придавлений століттями чужою державою, може бути гноблений і переслідований, але коли він духово здоровий і збереже внутрішну творчу силу, то перетревае всякі лихоліття і при даній сприяючій нагоді може вповні віджити й розвинутися, подібно як земля в зимі придавлена снігом і ледом знов відживає і родить, коли на весні леди сплинуть і сніги стоплятьcя. А нарід несконсолідований і затроєний духовим розкладом сам через себе паде і стає погноєм для других народів або навіть коли й осягне свою самостійність, — розпадеться.

Три чинники становлять про могутність і грають велику ролю в життю і розвою народу, а іменно: сила мілітарна, фінансова і духова. З тих трох чинників найважніший духова сила і без неї тамті дві не можуть виконувати свого завдання. Ми не маємо ні мілітарної ні фінансової сили, але зате духову силу ми можемо і повинні осягнути. І тому хотяйби наша дотеперішна доля була для нас незнати яка нещасна, ми ніколи

не повинні опускати рук і віддаватися зневірі.

Всі після змоги своїх сил маємо взятися до духової будови нашого народу. Передусім маємо подбати за се, щоби всіми нашими починаннями на всіх ділянках нашого життя, руководили засади надприродної віри й етики, бо тільки на них, і то виключно на них, виробляються позитивні, хосенні і тревалі засади і норми всього людського життя і тим самим всього правдивого культурного розвою кождого народу.

Відтак нам конче треба умних, розважних і досвідних мужів, які провадилиб розумну і хосенну політику нашого народу. Се може найболючіша наша рана, що ми ніколи не мали мудрих і розважних політиків, які справно провадилиб керму політичного життя нашого народу. Були у нас і дотепер ще не перевелися такі, що отчайдушно і майже аж до божевілля кричать: Всьо або нічо! Неустанна неґація і нерозумна та уперта опозиція, яка не маючи за собою ніякого опертя, загнала нарід в сліпу вулицю, чи радше в пропасть. Були знов такі, котрі провадили політику сервілістичну, за миску сочевиці, за посади й особисті користи. І таких у нас найбільше. Були вправді й такі, котрі мали чисті руки і добру волю, але не мали розваги, давали пірватися сентиментальности, настроєви хвилі і поповняли про-

махи з необчисленими гіркими послідовностями.

І брак сеї мудрої, чесної і розважної політики завсігди нищив одним махом весь наш національний дорібок, так гірко нераз здобутий. Правдива політика се не широка губа і сильна гортанка до демаґоґічного крику, ані скорі ноги до аґітації.

Правдива політика се велика мудрість, всесторонна і розумна орієнтація, панування розуму й розваги. Правдива політика се не особистий інтерес, але справа загального добра. Тому слушна засада, о якій я чув, висказана словами, що дураки бавляться в політиканство, а мудрі люди творять і провадять політику.

Може хтось оспорювати мій осуд нашої політики, може хтось оправдувати неудачі нашої політики, як прим. з вини самої української суспільности, але одно мусить мені признати, що у нас ніколи не було політиків і політики, якіб відповідали вповні католицькій ідеольоґії. Густо-часто наші політики провадили народні справи з кривдою і навіть зі знехтованням віри і катол. Церкви. У нас під тим оглядом не було й нема рефлексії та примінення. Нехай буде хтобудь і якийбудь, щоб тільки „помагав“ без огляду і без розбору, чи будуть добрі чи лихі послідовности для віри й етики. „Богом чи чортом забута Украї-

на", сказав за української влади секретар війни в часі одного засідання Національної Ради в Станиславові. І сі слова влучно характеризують нашу політику в її відношенню до віри і релігії. То значить, що для богатьох наших політиків були рівнодушні засоби — етичні й неетичні, коли їм тільки здавалося, що вони ведуть до цілі. Тимчасом не всьо одно, чи Бог чи чорт помагає Україні. Даремне всяке береження і чування над державою, коли її не береже і над нею не чуває Бог. Коли Господь не хоронить держави, надармо чуває той, котрий стереже, каже Дух св. „**Аще не Гдь сохранитъ градъ, всуе бдѣ стрегій**" — (Пс. CXXVI. 1.). Не всьо одно, чи шануємо і виконуємо Божі права, чи йдемо за диктатом чорта. І тому на иншім місци каже Дух св., що щасливий той нарід, котрого Володітелем Бог: „**Блаженъ языкъ ємуже єсть Гдь Бгъ єгѡ**". — (Пс. XXXII. 12.).

І тому треба нам мужів, які провадилиб політику нашого народу придержуючись строго засад катол. віри й етики, які стоялиб на ґрунті катол. Церкви так, щоб їх діяльність відповідала точно католицькій ідеольоґії. Мають бути вповні Українцями, але стояти на повнім католицькім ґрунті. Мають бути католиками не тільки в приватнім пожиттю, але також у прилюднім діланню. Заявлятися прилюдно католиком се

вправді у нас не в моді, однак хто хоче бути правдивим католиком, той нехай не соромиться й прилюдно се зазначувати цілим своїм поведенням.

Відтак розсудна й реальна політика вимагає, щоб зазначувати також повну льояльність для держави, в котрій тепер знаходимося. Уявляю собі, як Українці читаючи се роблять великі очи і зі здивуванням питають: Як се можливе, щоб серед тих невиносимих відносин, серед яких український нарід знаходиться в польській державі, для неї заявляти і ще зазначувати льояльність і то повну? Так! Не тільки можливе, але се конечне і для нас хосенне. Підчеркую ще раз коротко се, що перше сказано: не Рада амбасадорів, але Провидіння Боже поставило нас, як частину українського народу, під власть польської держави і сему зарядженню мусимо підчинитися. Чому так Провидіння Боже зарядило чи допустило, ми не сміємо Бога питати і потягати до відповідальности. Можемо догадуватися причин як: для опамятання нашого і двигнення, чи для нашого укарання, але домагатись оправдання від Бога, се булоб велике зухвальство. Для нас най вистарчає, що всяке зарядження чи допуст Божий наймудріший, найсвятіший і для нас найхосенніший.

Кромі сего практичний розум каже нам, що стоячи на ґрунті повної льояльности, маємо тим самим право дома-

ґатися від держави всіх нам належних і конечних прав до правдивого нашого культурного розвою, а державу спонукувати до сповнення обовязків зглядом нас. Хотяйби нас держава гнобила і переслідувала, то таки маємо завсігди і всюди зазначувати нашу льояльність, однак не по рабськи і по баранячому, але підносячи заразом голосний против: за що мене бєш? Бо якраз тоді наш голос протесту буде обоснований, а державі відбереться всяку основу до оправдання. Розвага каже, щоб не датися спровокувати. Вийти з рівноваги се знак слабосильности духа, а чинникам державним дається притоку до тим більшого і сильнішого наступу на нас. Сильніший нераз тільки чекає на се, щоби слабший противник вийшов з рівноваги і промахнувся, бо тоді має нагоду і притоку тим сильніше на него напасти і його вдарити. Рішучо доходити свого права, відважно боронитися, се наш обовязок, але в леґальний спосіб, заховуючи повну льояльність, розвагу і рівновагу духа. Льояльність для держави зовсім не перепинює навіть поборювати правительственні чинники, колиб вони надуживаючи свого становища ломали справедливість, або ворожо виступали проти Церкви, віри і релиґії.

Я посунуся ще дальше і то на здивування може самих Поляків, а на ще більше обурення Українців, а іменно, що

наша льояльність має до того стреміти, щоб польська держава була сильна і забезпечена, але заразом справедлива, а се послідне то conditio sine qua non. А чому? Бо сего домагається інтерес і добро самого українського народу. Коли держава сильна і в добробуті та притім справедлива, тоді кождий нарід почувається в ній добре, має всі дані до свого життєвого розвою і приспособиться до своєї власної держави, коли політичні обставини на се позволять.

Уявім собі, що одного дня зненавиджені Українцями Поляки від нас забираються і нас самих лишають. І що тоді з нами діється? За кілька годин приходять зза Збруча хмари большевиків, які замкнуть наші церкви й обернуть на доми забави або розпусти, духовенство й інтеліґенцію по части вистріляють, по части вишлють на Соловецькі Острови, а сам нарід згноблять і убють в нім всьо, що людське й учинять з него щось гіршого, ніж худоба. А що торкається селянства, основи нашого народу, то большевики завелиб державну панщину: відобралиб землю селянам, котрі мусілиб обрабляти колись свою землю як наймити для держави і та держава виділювалаб їм з плодів їх власної праці голодні пайки, як се вже роблять большевики на Великій Україні. А колиб не прийшли большевики, то занялаб нас

инша держава. Дуже сумніваюся, чи булаб у ній лучша наша доля.

Сяк чи так ми таки опинилисяб у чужій державі, бо ми не змоглиби створити так сильної держави, яка моглаби припинити наїзд сеї чи другої сусідки. Ми не маємо відповідних державних мужів, ані відповідного цілого державного апарату. Нехайже добре застановляться ті, котрі постійно стоять на точці неґації та в фантазії будують українську державу. Створити державу дуже тяжко, а ще тяжше нею управляти. Се показалося ясно, коли була нагода осягнути свою власну українську державу. Та ми не були ще приготовані і тому мимо тілько міліонного українського народу наша держава розпалася, підчас коли маленькі народи осягнули свою суверенну владу.

Дивімся на Поляків. Вони мали вже вправних і спосібних мужів у заграничній і внутрішній політиці, як також на всіх прочих ділянках державних, а однак коли станула польська держава, які тут виринули труднощі, як досі ще деструктивні елементи нею потрясають, як досі діються ріжні неусталені експерименти, як сектанство точить її орґанізм, а партійні тертя спричинюють заколот, замішання і фермент.

А що казати про нас? До сего не вистарчать руки, котрі бралиб, ані кишені, в котрих ховалиб, ані також широкі

губи, котрі кричалиб, але треба мудрих і розважних умів, чистих рук і благородних душ.

Апостольський Візитатор, покійний о. Дженоккі, котрий бував у світі та приглядався життю-буттю неодного народу, візитуючи нашу церковну провінцію 1923 р., скоро зорієнтувався що до нас і в розмові зі мною зі співчуттям висловився тоді в довірю, що тепер по його смерти можу прилюдно висказати, а іменно: „Ucraini nondum sunt maturi ad regendum“. А був се чоловік для нас дуже прихильний, хоч наша недозріла преса зробила йому неоден неоправданий докір і кривду. Не будьмо наївні, як та ґаздиня, котра несла до міста молоко в збанку на продаж і по дорозі фантазувала, як вона з гроший узисканих з продажі молока доробиться своєї хати і збудувавши у своїх мріях хату яж підскочила з радости. І в тій хвилі молоко вилялося зі збанка, а хата в фантазії щезла як миляна банька.

Отже запитають Українці: маємо позбутися ідеї нашої самостійної держави і вічно маємо Полякам служити? За ніщо в світі. Нарід, котрий зрікається ідеї і надії своєї суверенної держави, сам себе заперечує, він не варт на світі істнувати. Ми не сміємо зречися ідеї власної держави, але не сміємо також її будувати тільки в фантазії, без відповідного приготування і без відповідних

сил, бо се булаб тільки смішна наївність. Мудра і реальна політика не руководиться фантазією будучности, але робить те, що тепер наказує конечність, що можна тепер в даних умовах зробити і на що позволяють теперішні конечні обставини. Будучність перед нами закрита і до нас не належить, але наш обовязок виконати се, що наказує теперішність. Стараймося дороблятися і сили свої консолідувати так, щоб ми були приготовані на ту хвилю, коли годинник історії вибє годину народження нашої держави. Горе нам, коли нас заскочить неприготованих, бо станеться з нами ще щось гіршого, як сталося при кінці світової війни. Коли однак будемо приготовані, а Боже Провидіння зарядить, щоб була наша власна держава, тоді будьмо певні, що наша держава стане, хотяйби не тільки Польща, але навіть цілий світ противився. — Чи та наша держава буде в союзі з польською державою чи осібно для себе самостійна, не наша річ тепер тим журитися. Не знаємо, що в собі криє будучність. Цілий Схід то великий сфінкс. Може з большевицького попелу і згарища збудяться нові народи і нові держави, зглядом котрих так Польща як і Україна мають відограти визначну ролю.

Чую ще одно питання, а іменно: що станеться з ідеєю Соборної України? Справа ся для нас дуже дразлива і за-

разом зловіща. Надніпрянську Україну трактуємо радше з боку сетиментального перечулення і фантазії, ніж в її реальних і позитивних основах. Хоть яка вона числом велика, однак не має ще вироблених і сконсолідованих сил, конечних до будови держави. — Ми задивилися в Соборну Україну немов у фантом і через те ніякої України не уратували і всьо у себе загирили. Ратуймо перше себе, а коли самі двигнемося, то й Україні допоможемо. Зрозуміймо се добре, що наша Галичина має бути Піємонтом для України.

По розваженню всього дотепер сказаного треба признати, що всі наші змагання і ціла наша політика мусить йти иншою дорогою, ніж дотепер. Мусимо також признати, що нам треба мужів, які провадилиб політику нашого народу реальну і позитивну і які числилисяб з дійсними конечними обставинами. Як вже попередно сказано, вони мають в повній любві до свого народу стояти на позитивнім ґрунті катол. ідеольоґії та заразом зберігати повну льояльність для держави, в котрій тепер знаходимося. Їх політика не сміє бути вузкоглядна, сервілістична, масненько-хитра, продажна, але зі всесторонною орієнтацією, поважна і розважна, для загального добра народу, достойна і наскрізь чесна. Вони мають дати початок і зробити пролом в тій нашій вузкоглядній,

загумінковій, загонистій та зарозумілій дотеперішній політиці. Вони мають виступити з ясною програмою, зачеркнути точні витичні лінії своєї політичної діяльности і послідовно її реалізувати. Вони мусять бути приготовані на многі і сильні упередження, підозріння і перепони, як се у нас звичайно буває. Однак не сміють зразитися. Без жертви і терпіння ніяка добра і хосенна ціль не осягається. Рівнож нехай зрозуміють, що на се треба часу, заки справа та скристалізується і набере сил і значіння. Нехай їх буде мало, нехай буде кількох, але витревалих і свідомих свого завдання, бо не в численній масі, а в ідеї сила.

У всіх наших змаганнях до двигнення нашого народу, і тим самим до провадження мудрої, реальної і хосенної політики має помагати також преса. Але якраз тут показується жерело цілого нашого нещастя. Преса, ще раз кажу, преса, головно завинила в нашій злощасній долі. Вона створила той демаґоґічний і деструктивний напрям і ту хаотичну анархію всякого рода звідних кличів. А що ще гірше, вона під оглядом віри і релиґії защіпила в народі лібералізм і релиґійний індиферентизм тай навіть атеізм. — Бо вся наша світська преса, то або ліберальна, або сельробівська, себто большевицька. Католицька преса у нас не в моді, не має заінтересування, її поборюють. Ми досі не

здобулися на щоденний католицький часопис, хотяй нас є майже чотири міліони Українців католиків, бо православних Українців тут не береться в рахубу. А вже просто скандал, що декуди наші католицькі священики рішають бойкот католицького часопису, як се сталося на двох деканальних зібраннях тут. церковної провінції. Як гриби по дощи ростуть у нас часописи всякого рода деструктивного напряму і ніде не чути протесту, ніде нема бойкоту, а тут католицький часопис солею в оці і то навіть деяким католицьким священикам! Ось біль над болем, ось доказ, як ми глибоко зсунулися в пропасть!

Но й сим не треба зражуватися. Добрий і хосенний напрям мусить звільна, але солідно і послідовно промощувати собі дорогу, а то тим більше, коли зважиться таке велике у нас духовне затемнення. На се треба літ тяжких зусиль, треба самозапереченння і посвяти одного, або двох і навіть трох поколінь. Однак початок треба зробити й основу конче положити.

*

З цілою рішучістю застерігаюся проти всяких підозрінь і посуджувань, немовби я се нинішне письмо написав як оферту для Поляків. В моїм життю я старався по моїм силам йти простолінійно. Популярністю в моїм життю я не тішився, а тепер на старість дбати за

популярність також не думаю. Дбання за популярність і жажду популярности уважаю за найбільшу небезпеку для Епископа. Популярність може Епископа запровадити у більшу неволю, ніж вязниця. Може його обезсилити і вчинити неспосібним до його діяльности як Епископа і до поширення Божого царства в людських душах. Я незмірно вдячний Господу Богу, що мене досі ощадив від погубної сіти популярности сего світа.

Впрочім сам зміст сего мого письма зовсім не надається на позискання популярности ані з боку Поляків ані з боку Українців, хотяй я старався обєктивно сказати правду одним і другим. Полякам, щоб не мали себе виключно за упривилеєних, щоб не трактували український нарід зі злосливим і доскулюючим та провокуючим презирством, щоб не замикали йому віддиху конечного до його життя і щоб не примінювали до него „пацифікацій“ зі знаними методами, бо через гноблення і переслідування не тільки не утихомирять українського народу, але ще більше собі зразять. Si vis amari, ama. Ходило мені о се, щоб Поляки зрозуміли, що Українці хотяй в меншости можуть помогти або зашкодити польській державі, та що інтерес українського народу се також інтерес польської держави. Історія сплела оба народи не на се, щоби взаїмно себе побивати, ненавидіти і нищи-

ти, але щоб уладнати по справедливости взаїмні відносини і сповнити велику місію, яка на Сході чекає оба народи.

Для Українців написав я се письмо, щоб дати можність виходу з сліпої вулиці, в яку загнала їх дотеперішна політика, та ціла їх діяльність.

Знаю, що многі між Українцями нарікають на ті невиносимі і заострені відносини між Поляками й Українцями, а бояться явно з тим виступити. Тому мав я відвагу забрати голос в тій справі, щоб людям доброї волі в українськім народі дати можність вийти з їх дотеперішного пасивного становища і забрати голос та явно сказати: дальше так бути не може. З другого боку хотів я сим моїм письмом ступити оружіє деструктивним і невідповідальним чинникам, яких отчайдушна діяльність український нарід не тільки досі не двигла, але спричинює необчислимі шкоди і навіть провадить в пропасть.

Словом, я бажав сим моїм письмом кинути сніп світла на ту паморoку, яка залягла душі Поляків і Українців і дати спроможність розвязки в тій замотаній і невиносимій ситуації. Під тою розвязкою однак я не розумію сю у нас ненавистну угодовість, чи хвилевий політичний компроміс, але тревале уладнання відносин, як сего вимагає обєктивна справедливість. Українці мають бути вповні льояльними горожанами поль-

ської держави, а знов польська держава має вповні сповнити всі їх слушні і правні домагання національні і культурні. — І тому моє письмо не зміряє до створення тільки хвилевої політичної конюнктури, але радше дає сталі вказівки політичної діяльности на тепер і на завсігди, без огляду чи ми булиб у польській чи якій иншій, чи малиб свою самостійну державу, — бо при писанню я руководився не тільки теперішними обставинами, але головно і передусім засадами віри, совісти й етики.

Сим також не хотів я особисто і безпосередно анґажуватися до політики. Становище моє як католицького Епископа мені на се не позволяє. Моїм обовязком є з прислугуючого мені права й уряду католицького Епископа стояти на сторожи і чувати, щоб і в політиці були збережені засади катол. віри й етики. Я завсігди старався стояти осторонь від політичної акції. Змістом моєї цілої політики є молитва Господня: Отче наш. І власне зміст сеї політики подиктував мені відозватися сим нинішним моїм пастирським листом без огляду на те, чи мене стріне признання чи неґодування. Вже через край бухнула обопільна ненависть і щораз глибше вїдається в маси. А та взаїмна ненависть до добра не доведе і коли ще далі буде розвиватися, то мусить скінчитися катастрофою народу і Церкви. Як хибна

політика доводить до катастрофи не тільки нарід, але й його Церкву, маємо на очах яскравий доказ — Росію. І тому видячи сю грізну і застрашаючу ситуацію я не міг мовчати.

Вкінці підчеркую, що я написав сей пастирський лист для людий доброї волі, з котрими най буде благодать Господа нашого Ісуса Христа, любов Бога і Отця і причастіє св. Духа. Амінь.

Дано в Станиславові 23. н. ст. лютого 1931., в перший день Великого Посту.

† **ГРИГОРІЙ**
Епископ.

——o——



В АДМІНІСТРАЦІЇ „НОВОЇ ЗОРІ"

можна дістати отсі видання

Бібліотеки Укр. Кат. Орґанізації:

ч. 1. Основи соціольоґії	3·—	зол
ч. 2. Спіритизм	2·—	„
ч. 3. Життя св. Кирила і Методія	0·80	„
ч. 6. С. Томашівський: Петро, перший уніятський митрополит України-Руси	1·50	„
ч. 7 Греко-кат. Церква	0·95	„
ч. 8. Д-р О. Назарук: Преса . . .	3·00	„
ч. 9. Борці за Церкву — св. Павло	2·—	„
ч 11. Др. О. Назарук: Вчасна весна в північній Алберті.	0·50	„
ч. 12. о. Т. Галущинський: Найвищий Пастирський Уряд в Хр. Церкві	0·60	„
ч. 13. Зброя до оборони і наступу Начерк проповіди про пресу (добр. даток)		
ч. 14. о. Т. Галущинський: Царство сатани наступає на нас . .	0·80	„

———o———

5061/[illegible]

16.MAJ. 1931
5061

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ч. 17.

Ч. 1.	Др. А. Ушенічнік: **Основи соціольоґії**	3.—	зол.
Ч. 2.	Кірх-Лотоцький: **Світила Сходу** (вичерпане)		
Ч. 3.	о. Др. Я. Левицький: **Спіритизм**	2.—	„
Ч. 4.	о. Др. Діонізій Нярaді: **Життя св. Кирила і Методія**	0.80	„
Ч. 5.	Я. Л. **Секти й сектанти**	0.60	„
Ч. 6.	Др. Ст. Томашівський: **Петро 1-ий уніятський митрополит**	1.50	„
Ч. 7.	**Греко-кат. Церква, її історія**	0.95	„
Ч. 8.	Др. О. Назарук: **Преса**	3.—	„
Ч. 9.	**Борці за церкву ч. I.**	2.—	„
Ч. 10.	Ф. Савіцький: **Емануїл Кант**		
Ч. 11.	Осип Назарук: **Вчасна весна в півн. Алберті**	0.50	„
Ч. 12.	Т. Галущинський: **Найвисший пастирський уряд в Христовій Церкві**	0.60	„
Ч. 13.	**Зброя до оборони і наступу** (Начерк проповіди про пресу). (Добровільний даток на пресу).		
Ч. 14.	о. Т. Галущинський: **Царство сатани наступає на нас**	0.80	„
Ч. 15.	**Борці за Церкву ч. II.**	2.—	„
Ч. 16.	**Християнське виховання молоді**	0.40	„

На замовлення висилає Адміністрація „НОВОЇ ЗОРІ“, Львів, Кльоновича 8, II.